

I sag nr. 39:

Dansk Forfatterforening

mod

Danmarks Blindebibliotek

blev af nævnet angående vederlag for benyttelse af litterære og kunstneriske værker samt fotografier (Tvangslicensnævnet) den 6. juni 1991 afsagt sålydende

kendelse:

Mellem Dansk Forfatterforening (DF) og Danmarks Blindebibliotek (DBB) (tidligere Statens Bibliotek og Trykkeri for Blinde) er der opstået uenighed om størrelsen af det vederlag, som DBB skal yde forfattere for fremstilling af udgivne litterære værker på lydbånd, jf. ophavsretslovens § 18, stk. 2. Da uenigheden ikke har kunnet løses ved forhandling mellem parterne, har disse ved skrivelse af 26. oktober 1989 indbragt sagen for det i henhold til lovens § 54 nedsatte nævn angående vederlag for benyttelse af litterære og kunstneriske værker og fotografier og anmodet nævnet om at fastsætte et rimeligt vederlag.

I sagens behandling har deltaget højesteretsdommer Poul Høeg, højesteretssagfører Jørgen Pedersen og kommitteret W. Weincke.

Forfatterforeningen har påstået forfatterhonoraret for DBB's fremstilling af lydbøger af danske forfattere fastsat til 10 kr. pr.

påbegyndt indlæst time multipliceret med antallet af fremstillede eksemplarer af lydbogen.

For oversatte værker påstås honoraret til oversætteren fastsat principalt til 29,07% af det beløb, som en ny oversættelse ville koste efter aftalen mellem Forfatterforeningen og Den danske Forlæggerforening.

Subsidiært påstås oversætterhonoraret fastsat til halvt forfatterhonorar.

Til disse honorarer skal lægges 15% til Forfatterforeningens administration af ordningen.

Honorarerne skal reguleres halvårligt på grundlag af forbrugerprisindexet, der pr. 1. april 1991 ansættes til 100.

Danmarks Blindebibliotek har påstået honoraret til danske forfattere fastsat til 15% af bogladeprisen excl. moms af sidste normale bogudgivelse multipliceret med antallet af fremstillede eksemplarer af lydbøgerne.

For udenlandske værker påstås honoraret fastsat på samme måde, men således at det deles med 7 1/2% til forfatteren og 7 1/2% til oversætteren.

DBB har tilbudt, at vederlagsbetaling som påstået også ydes for punktskriftbøger, selv om disse efter ophavsretslovens § 18, stk. 1, er fritaget for vederlagsbetaling.

Sagens nærmere omstændigheder er følgende:

Danmarks Blindebibliotek har gennem en længere årrække fremstillet lydbøger. De sælges ikke, men udlånes til brug for blinde m.fl. Oprindeligt kunne de fremstillede bøger alene udlånes til "blinde, svagtseende og andre, som på grund af invaliditet er ude af stand til at læse almindelige bøger", men efter en ændring i ophavsretslovens § 18 kan udlån siden 1. juli 1985 ske til "blinde,

svagtseende, ordblinde, læsehandicappede og andre, som er ude af stand til at læse almindelige bøger". Den nytilkomne gruppe kan dog ikke låne bøgerne direkte hos DBB, men må rekvirere dem gennem folkebibliotekerne.

Der har været indgået flere aftaler mellem DF og DBB om forfatterhonoraret for disse lydbøger.

Efter den første aftale skal honoraret have udgjort 10% af udgifterne til lydbogens fremstilling.

Den seneste aftale mellem parterne er fra 1975. Efter denne aftale oppebar forfatteren et honorar beregnet som 45% af bogladeprisen excl. moms multipliceret med antallet af fremstillede eksemplarer. For oversættelser betales halvt forfatterhonorar.

Ud over disse honorarer betales også en årlig afgift pr. eksemplar af DBB's lydbøger, svarende til den almindelige biblioteksafgift for udlån på folkebibliotekerne mv.

Aftalen af 1975 blev opsagt af Dansk Forfatterforening med udgangen af 1984. Da der ikke siden er opnået enighed om en ny aftale, afregner DBB dog fortsat efter 1975-aftalen, som i 1987 indbragte 140.000 kr., i 1988 103.000 kr. og i 1989 219.000 kr. i forfatterhonorarer.

Der fremstilles et betydeligt antal lydbøger på kommerciel basis gennem de almindelige forlag. Efter den gældende aftale af 1. juli 1988 mellem DF og Den danske Forlæggerforening udgør forfatterhonoraret for disse lydbøger som minimum 15% af lydbogens salgspris excl. moms og andre afgifter pr. solgt eksemplar. Der kan dog aftales lavere afgift (ned til 10%) for de første 75 solgte eksemplarer, ligesom det kan aftales, at der inden beregning af afgift kan fratrækkes udgiften til emballage og evt. biblioteksteknisk udstyr, dog normalt højst med 10% af salgsprisen excl. moms og andre afgifter.

For oversættelser betales efter en aftale af 9. juni 1988 et honorar på mindst 33 1/3% af, hvad en nyoversættelse ville koste. Denne aftale har Forlæggerforeningen imidlertid opsagt til ophør med udgangen af 1989.

Om forholdene i udlandet har Dansk Forfatterforening oplyst, at i Norge og Sverige honoreres forfattere og oversættere efter principperne i DF's påstand.

I Norge honoreres forfatteren med 10,20 d.kr. pr. indlæst time pr. lydbog. Der betales dobbelt for lyrik og dramatik. Ved oversatte bøger får oversætteren og den udenlandske forfatter hver halvt honorar.

I Sverige honoreres forfatteren med 7,60 d.kr. pr. indlæst time. Prosaoversættelser betales med halvdelen heraf. Lyrik og oversat lyrik honoreres med dobbelt takst. Det drejer sig om en betydelig produktion, og i 1989 beløb honorarerne sig til 2.280.000 s.kr.

Danmarks Blindebibliotek er enig i oplysningerne om forholdene i Norge og Sverige, men har fremhævet, at der for Sveriges vedkommende er tale om 2.500 titler i et antal eksemplarer, der dækker alle svenske folkebiblioteker, mens der i Danmark er tale om 225 titler, der kun dækker DBB's behov. Til gengæld er den kommercielle svenske lydbogsproduktion minimal set i forhold til den danske.

Dansk Forfatterforening har til begrundelse af sine påstande nærmere anført, at den fordel, som ophavsretsloven giver de synshandicappede, er, at en forfatter ikke kan modsætte sig, at hans værk udgives som lydbog med henblik på udlån til synshandicappede. Der er derimod ingen holdepunkter for, at honoreringen af forfatteren skal være anderledes - og ringere - end ved udgivelse af hans værk som lydbog til det almindelige marked. Honoraret for de forskellige typer lydbøger bør principielt være det samme. Udgangspunktet ved honorarfastsættelsen bør derfor være aftalen mellem Forfatterforeningen og Forlæggerforeningen om udgivelse af lydbøger, hvorefter minimumshonoraret normalt er 15% af salgsprisen

pr. solgt eksemplar, i visse tilfælde ved små oplag dog kun 10%. En kommercielt udgivet lydbog koster i udsalgspris ca. 100 kr. excl. moms pr. indlæst time.

Da de af DBB udgivne lydbøger ikke har nogen udsalgspris foreslås honoraret beregnet pr. indlæst time. En "normalroyalty" beregnet på denne måde skulle være 15 kr. pr. indlæst time. De 10 kr. foreslås på grund af de normalt lave oplagstal og fordi timeprisen kan variere noget. Efter forslaget vil honoraret ligge på niveau med det minimumshonorar, der er sikret forfatteren efter aftalen med Forlæggerforeningen ved oplag på under 75 eksemplarer.

Danmarks Blindebiblioteks krav om, at lydbogshonoraret ganske skal svare til honoraret for bogudgaven er aldeles uacceptabelt, ikke mindst når sidste bogudgave ligger en del år tilbage. Det vil betyde, at honoraret efter 1975-aftalen skal nedsættes med to tredjedele. Allerede i 1975 var man klar over, at en sådan honorering ville være urimelig. Man havde dengang ikke et relevant sammenligningsgrundlag i den kommercielle lydbogsproduktion og holdt sig derfor til prisen for en bogudgivelse, men tredoblede dog det normale forfatterhonorar for en bogudgivelse.

Det er en samfundsopgave at tilvejebringe litteratur for læsehandicappede, men de medvirkende ved produktionen skal have sædvanlig betaling for deres arbejde, og forfatterne skal ikke alene yde et særligt offer ved at skulle nøjes med en symbolsk betaling. Den betydelige udvidelse af DBB's lånerkreds i 1985 taler også for, at honoraret ikke skal sættes ned i forhold til hidtil, men tværtimod bør forhøjes.

Hvad oversætterhonoraret angår, har man principielt foreslået middeltallet mellem den tredjedel af prisen for en nyoversættelse, der blev ydet efter den opsagte aftale af 9. juni 1988 med Forlæggerforeningen, og den fjerdedel, som denne forening vil have honoraret sat ned til.

De takster, der bliver fastsat, bør reguleres halvårligt efter forbrugerprisindexet, således at dette pr. 1. april 1991 sættes

til 100. Endvidere bør der ydes et tillæg på 15% af de indkomne beløb til dækning af Forfatterforeningens omkostninger ved at administrere ordningen.

Over for det således anførte har Danmarks Blindebibliotek gjort gældende, at udgangspunktet må være, at blinde og andre læsehandicappede så vidt muligt skal ligestilles med almindeligt seende. Derfor skal forfatterhonoraret for DBB's lydbøger svare til forfatterhonoraret for værkets bogudgave. Den blinde får samme litterære oplevelse som den seende, og der bør derfor ikke tilkomme forfatteren større honorar for lydbogen end for den almindelige bogudgave. At der må anvendes en anden teknik for at gøre værket tilgængeligt for blinde m.fl. bør ikke afspejle sig i forfatterhonoreringen. For ham er forholdet det, at bogudgavens oplag forøges med antallet af eksemplarer af lydbogen - en forøgelse og dermed en ekstra indtægt, som forfatteren - ikke mindst ved hans ældre udgivelser - slet ikke havde kunnet påregne.

Vederlaget efter 1975-aftalen var således urimeligt højt og bør sættes ned i overensstemmelse med DBB's påstand. DBB skal ikke indirekte yde litteraturstøtte, da det vil resultere i negative virkninger i form af formindsket lydbogsproduktion og dermed diskriminere de læsehandicappede i forhold til de seende.

Til gengæld må ligestillingssynspunktet medføre, at også udenlandske forfattere skal honoreres, som det også vil blive tilfældet efter DBB's påstand.

DBB er iøvrigt villig til at drage den konsekvens af ligestillingssynspunktet, at vederlagsbetalingen udvides til også at omfatte punktskriftbøger, selv om disse efter ophavsretslovens § 18 er fritaget for vederlagsbetaling.

Forfatterforeningens påstand kan på ingen måde accepteres. Dels bygger den på fundamentalt urigtige principper, og dels ville den føre til, at den ikke-kommercielle lydbogsproduktion forbeholdt handicappede kommer til at betale mere til rettighedshaverne end den kommercielle produktion gør.

Til det således anførte skal nævnet udtale:

Indledningsvis bemærkes, at ophavsmanden ikke efter ophavsretslovens § 18 har ret til vederlag for fremstilling af punktskriftbøger. Spørgsmål vedrørende sådanne bøger henhører derfor ikke under Tvangslicensnævnets kompetence efter lovens § 54. Danmarks Blindebiblioteks erklærede villighed til også at betale ophavsmanden for punktskriftbøger er derfor Tvangslicensnævnet uvedkommende og findes ikke at kunne indgå som et led i nævnets afgørelse i nærværende sag.

Nævnet er enig i, at blinde og andre synshandicappede i videst muligt omfang skal søges ligestillet med seende med hensyn til adgangen til litterære værker. Denne ligestilling opnås imidlertid først og fremmest ved, at den berettigede personkreds har adgang til gratis at låne DBB's lydbøger - og i øvrigt også på grundlag af bibliotekslovgivningen har ret til gratis at låne væsentlige dele af de kommercielt fremstillede lydbøger.

Efter ophavsretslovens § 18, stk. 2, har ophavsmanden krav på vederlag for DBB's ikke-kommercielle fremstilling af hans værk, og der er ikke holdepunkter for at antage, at dette vederlag bør være af blot symbolsk karakter. Det må tværtimod antages, at det bør fastsættes til, hvad der må anses som et rimeligt vederlag.

Et sådant vederlag kan teknisk beregnes såvel - som hidtil - på grundlag af værkets pris i seneste normalbogsudgave som på grundlag af indlæsningstiden, der må antages at bevæge sig nogenlunde parallelt med lydbogens kommercielle salgspris, hvis en sådan havde eksisteret.

Vederlagsfastsættelse på grundlag af bogudgavens pris lider af den svaghed, at såfremt bogudgaven blot er ret få år gammel, vil vederlaget på grund af det daværende prisniveau, og fordi der normalt kun fremstilles ganske få lydbogseksemplarer (oftest un-

der 10), ligge på et niveau, der kun kan betegnes som symbolsk.

Det forekommer nævnet rimeligere at gå over til en vederlagsberegning på grundlag af indlæsningstiden. Vederlaget vil dermed komme til at stå i forhold til værkets omfang og være uafhængigt af det i og for sig uvedkommende forhold, hvornår det udkom i bogform.

Nævnet finder derimod ikke, at den af Dansk Forfatterforening foreslåede takst på 10 kr. pr. indlæsningstime pr. eksemplar bør lægges til grund. Denne takst er foreslået som omtrent svarende til forfatterens minimumshonorering ved oplag på 75 eksemplarer og derunder (10% af salgsprisen uden moms) i henhold til den gældende aftale mellem Dansk Forfatterforening og Den danske Forlæggerforening om udgivelse af lydbøger. Der er regnet med, at en lydbogs salgspris uden moms for 1 indlæsningstime på det almindelige marked udgør ca. 100 kr.

Der bør imidlertid tages hensyn til, at Danmarks Blindebiblioteks lydbogsproduktion finder sted på ikke-kommercielle vilkår og altså ikke skal give overskud. Det må derfor antages, at blindebiblioteket vil kunne producere sine lydbøger noget billigere, end forlaget vil kunne producere tilsvarende lydbøger inden for rammen af den ovennævnte aftale.

Det bør desuden tages i betragtning, at forfatterne til de lydbøger, der fremstilles af Danmarks Blindebibliotek får deres vederlag straks ved udgivelsen for hele det fremstillede oplag, mens forfatterne til de kommercielt fremstillede lydbøger honoreres pr. solgt eksemplar.

Nævnet finder herefter, at et rimeligt vederlag vil opnås ved, at der fastsættes en vederlagstakst på 8 kr. pr. påbegyndt indlæsningstime.

Som foreslået af DBB skal også udenlandske ophavsmænd honoreres, og således at vederlaget ved oversatte værker deles lige mellem forfatter og oversætter.

Der findes ikke tilstrækkeligt grundlag for at fastsætte en automatisk indexregulering af vederlaget. Derimod findes DBB at burde betale Dansk Forfatterforening et tillæg på 15% af vederlagsbeløbene til dækning af Forfatterforeningens omkostninger ved administrationen og fordelingen af vederlagsbeløbene mellem de berettigede.

Thi bestemmes:

For fremstilling af lydbøger forbeholdt blinde og andre synshandicappede, jf. ophavsretslovens § 18, stk. 2, betaler Danmarks Blindbibliotek et vederlag beregnet som 8 kr. pr. påbegyndt indlæsnings-time multipliceret med antallet af fremstillede eksemplarer. Ved danske og ikke-oversatte udenlandske værker tilkommer vederlaget forfatteren. Ved oversatte værker deles vederlaget lige mellem forfatter og oversætter.

Vederlaget indbetales til Dansk Forfatterforening tillige med et tillæg på 15% af vederlaget til dækning af Dansk Forfatterforenings omkostninger med administration og fordeling af vederlagsbeløbene.

Ordningen træder i kraft den 1. juli 1991. Indtil da afregnes fortsat i overensstemmelse med parternes opsagte aftale af 1975.

Jørgen Pedersen

Poul Høeg

W. Weincke